

Н. В. Кондратенко,

д-р філол. наук, проф.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

професор кафедри прикладної лінгвістики

ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС У ПРЕЗИДЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

Статтю присвячено аналізу фігур експресивного синтаксису, представлених в публічних промовах Президента України Володимира Зеленського. Розглянуто тексти президентської риторики, що трансформувалася у період російського вторгнення з 24 лютого 2022 року. Простежено особливості президентських промов, реалізовані на синтаксичному рівні. Проаналізовано фігури експресивного синтаксису: синтаксичний повтор, синтаксичну анафору, синтаксичну епіфору, синтаксичний паралелізм, період. Матеріалом дослідження слугували тексти президентських промов, репрезентованих у щоденних відеозверненнях Володимира Зеленського до українського народу.

Об'єктом дослідження слугував український президентський дискурс, а предметом – синтаксичні особливості політичних промов В. Зеленського.

Мета дослідження – визначити та кваліфікувати основні засоби експресивного синтаксису, використані в президентській риторичі В. Зеленського, що мають впливовий потенціал.

Матеріалом для аналізу слугували промови і звернення В. Зеленського, представлені на офіційному сайті Президента України, починаючи з 24 лютого 2022 року. Розглянуто як тексти щоденних відеозвернень до народу України, так і офіційні промови, адресовані іноземним лідерам і спільнотам.

Доведено, що під час російсько-української війни набув поширення порівняно новий мовленнєвий жанр політичного дискурсу, представлений у президентській риторичі В. Зеленського, – відеозвернення. Динамічний характер цього жанру та його інтерактивність, посилена за допомогою відео- та аудіозасобів, потребувала актуалізація мовних засобів впливу на адресата, серед яких пріоритетними є засоби експресивного синтаксису. Найбільшою мірою в президентському дискурсі В. Зеленського представлено синтаксичні повтори (анафора, епіфора, епанефора), синтаксичний паралелізм, антитеза, період і риторичні запитання.

Ключові слова: політичний дискурс, президентський дискурс, синтаксична фігура, експресивний синтаксис, Володимир Зеленський.

N. V. Kondratenko,
ScD, Professor,
Odesa National I. I. Mechnikov University,
Applied Linguistics Department Professor

EXPRESSIVE SYNTAX IN PRESIDENTIAL DISCOURSE VLADIMIR ZELENSKY

The article is devoted to the analysis of figures of expressive syntax presented in public speeches of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky. The texts of presidential rhetoric, which was transformed during the Russian invasion on February 24, 2022, are considered. The peculiarities of presidential speeches, implemented at the syntactic level, are traced. Figures of expressive syntax are analyzed: syntactic repetition, syntactic anaphora, syntactic epiphora, syntactic parallelism, period. The material of the research was the texts of presidential speeches, represented in the daily video addresses of Volodymyr Zelensky to the Ukrainian people.

The object of research was the Ukrainian presidential discourse, and the subject - the syntactic features of the political speeches of V. Zelensky.

The purpose of the study is to identify and qualify the main means of expressive syntax used in the presidential rhetoric of V. Zelensky, which have influential potential.

The material for the analysis was the speeches and addresses of V. Zelensky, presented on the official website of the President of Ukraine, starting from February 24, 2022. Both the texts of daily video appeals to the people of Ukraine and official speeches addressed to foreign leaders and communities are considered.

It is proved that during the Russian-Ukrainian war a relatively new speech genre of political discourse, presented in the presidential rhetoric of V. Zelensky, became widespread - video appeals. The dynamic nature of this genre and its interactivity, enhanced by video and audio tools, required the actualization of linguistic means of influencing the addressee, among which the priority is the means of expressive syntax. V. Zelensky's presidential discourse mostly presents syntactic repetitions (anaphora, epiphora, epanaphora), syntactic parallelism, antithesis, period and rhetorical questions.

Key words: political discourse, presidential discourse, syntactic figure, expressive syntax, Volodymyr Zelensky.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Президентська риторика є важливим складником політичного дискурсу, оскільки політичний імідж лідера держави і країни загалом значною мірою ґрунтується на комунікативних параметрах поведінки президента. Те, як президент виступає

перед співгромадянами та громадянами інших держав, його вміння контактувати з аудиторією, володіння державною мовою, особливості комунікативної взаємодії з адресатами, – все це визначає специфіку сприйняття лідера в іміджевому вимірі. Для українського президентського дискурсу, зокрема іміджу чинного президента України, дуже важливими є комунікативні навички, що насамперед реалізовано у публічних промовах. Одним із новітніх жанрів президентської риторики, що набув популярності за каденції В. Зеленського, є відеозвернення Президента України.

Російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року не лише змінило життя в нашій країні та трансформувало світ, а й стало викликом для президента В. Зеленського. Починаючи з першого дня війни В. Зеленський виступав з промовами і відеозверненнями до громадян України, до світової спільноти, до зарубіжних партнерів. Ці промови і звернення підпорядковані основним риторичним вимогам, зокрема містять синтаксико-стилістичні фігури і прийоми, що посилюють вербальний вплив на адресата. Завдяки потужній впливовій силі експресивного синтаксису промови набули риторичності і стали зразками президентської риторики в українському політичному дискурсі, що потребує ґрунтовного вивчення.

Об'єктом дослідження слугував український президентський дискурс, а предметом – синтаксичні особливості політичних промов В. Зеленського.

Мета дослідження – визначити та кваліфікувати основні засоби експресивного синтаксису, використані в президентській риторичній В. Зеленського, що мають впливовий потенціал.

Матеріалом для аналізу слугували промови і звернення В. Зеленського, представлені на офіційному сайті Президента України, починаючи з 24 лютого 2022 року (<https://www.president.gov.ua/>). Розглянуто як тексти щоденних відеозвернень до народу України, так і офіційні промови, адресовані іноземним лідерам і спільнотам.

У дослідженні використано **методи** лінгвостилістичного аналізу, елементи структурно-семантичного та інтерпретаційного аналізу.

Ступінь дослідження проблеми в лінгвістиці. Мовні аспекти політичного дискурсу ставали об'єктом вивчення українських (А. Загнітко, Т. Ковалевська, А. Ковалевська, Н. Петлюченко, С. Потапенко, Л. Славова, М. Степаненко, Л. Стрій та ін.) і зарубіжних (Р. Водак, Т. ван Дейк, Е. Будаєв, Й. Кирилова, А. Кронгауз, Е. Лассаль, В. Маслова, І. Черепанова, А. Чудінов, О. Шейгал, Р. Шимуля та ін.) науковців. Переважно політичний дискурс витлумачено в лінгвосеміотичному, лінгвопрагматичному і лінгвостилістичному аспектах. Останній підхід потребує уваги як до лексичних одиниць, що виконують у політичних текстах експресивну функцію, так до граматичних, серед яких особливе місце належить синтаксичним. Експресивний синтаксис в українському мовознавстві ґрунтовно вивчено

в межах лінгвостилістики (Н. Бойко, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, Ж. Коло-їз, О. Маленко, Т. Єщенко, М. Пилинський, М. Степаненко, В. Чебаненко та ін.). Синтаксичні особливості українського медіадискурсу проаналізовано у працях І. Завальнюк, Т. Коваль, О. Назаренко, С. Лазаренко, Д. Сизонов, Л. Шевченко та ін. Експресивні засоби політичного мовлення було окреслено в колективній монографії М. Вінтоніва, Т. Вінтонів [1]. Проте експресивний синтаксис у президентському дискурсі В. Зеленського ще не ставав предметом окремого мовознавчого дослідження.

Виклад основного дослідження. Усна форма відеозвернень Президента України В. Зеленського, що стали домінантним мовленнєвим жанром президентської риторики з початку російського вторгнення, потребувала використання прийомів актуалізації змісту, серед яких одними з найяскравіших стали фігури експресивного синтаксису. Розглянемо основні синтаксичні прийоми і фігури, репрезентовані у промовах В. Зеленського.

Синтаксична анафора. Фігури експресивного синтаксису передусім ґрунтуються на різноманітних повторах лексичних і граматичних одиниць. На думку дослідників, «повтор у політичному дискурсі постає в стилістично спрямованому плані, допомагає вести напружений монолог, передає схвилюваність мовлення, спонукає до дій тощо» [1, с. 262]. Специфікою повтору як прийому експресивного синтаксису вважаємо його синкретичність: з одного боку, повтор репрезентує тотожні лексичні або граматичні мовні одиниці, а в іншого – утворює своєрідний ритмічний малюнок і внутрішню симетрію тексту. Зважаючи на це, поширеним є анафоричний лексичний повтор однієї лексики або групи слів, напр.: *Мир потрібен Україні. Мир потрібен нам. Мир потрібен Європі. Мир потрібен світу* (Виступ В. Зеленського на засіданні Ради Безпеки ООН, 5.04.2022). У чотирьох суміжних висловлюваннях повторюється предикативна основа, що займає ініціальну позицію, а змінюється лише адресатний поширювач. Дублювання ініціальних елементів виконує маніпулятивну функцію: зосереджуючись на повторюваному компоненті реципієнти сприймають інший текст автоматично, не замислюючись над його змістом. Анафоричний повтор передбачає наявність спільного початкового лексичного елемента, навіть поодинокого, напр.: *Але Україна тримається мужньо! Ціною тисяч життів. Ціною зруйнованих міст. Ціною майже десяти мільйонів переселенців* (Звернення В. Зеленського, 24.03.2022). Парцеляти в цьому разі поєднані в одну фігуру експресивного синтаксису на підставі анафоричних елементів – поширювачів відповідної семантики. Лінгвісти наголошують: «Анафора допомагає підкреслити впевнений емоційний настрій мовця, рівномірний або зростаючий за своєю впевненістю, найчастіше оптимістичний» [3, с. 35].

Анафоричність виконує функцію злиття висловлювань різного змісту в єдину синтаксичну одиницю, підпорядковану вираженню експресії, напр.:

Вигнали нацистів з Луганська, вигнали нацистів з Донецька, звільнили від окупантів Херсон, Мелітополь, Бердянськ. Вигнали нацистів із Ялти, Сімферополя, Керчі й усього Криму. Звільнили від нацистів Маріуполь (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, 9.05.2022). Анафора охоплює групу слів-форм: предикативний член означено-особового односкладного речення та поширювач об'єктної семантики. При цьому в анафоричній позиції стоїть і контекстуальний синонім: *вигнали – звільнили*, що завершує фігуру експресивного синтаксису. При цьому анафора наявна як у суміжних реченнях, так і в межах однієї поліпредикативної конструкції. Синтаксична анафора представлена і як дискурсотвірний елемент, оскільки цей прийом здатний структурувати суміжні реченнєві конструкції, напр.: **Це лише питання часу, коли всі російські вбивці відчують, що таке справедлива відповідь за скоєні ними злочини. Це лише питання часу, коли ми зможемо повернути всіх депортованих українців додому. Це лише питання часу, коли всі наші люди на всій нашій землі відчують, що таке впевнений мир** (Звернення В. Зеленського, 24.04.2022). Однаковий початок у наведених реченнях ґрунтується на повторенні тотожних синтаксичних елементів на відповідному ритмі: «ритмотвірний повтор сприяє наголошенню на певних положеннях у промові, виокремлює конкретні думки автора тощо, сприяє загальній ритмізації мовлення [1, с. 271].

Меншою мірою представлено **синтаксичну епіфору** – повторення тотожних лексем або слів-форм/синтаксем наприкінці суміжних предикативних конструкцій, напр.: *І вона знову стала чорно-білою. Знову! Зло повернулося. Знову!* (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня пам'яті та примирення, 8.05.2022). Такий прийом має поодинокі реалізації, а для мовлення В. Зеленського загалом не є характерним, оскільки фіксує увагу адресатів не на ініціальних, а на кінцевих елементах.

Більшою мірою представлено поєднання обох синтаксичних фігур – анафори та епіфори. **Синтаксична епанафора** об'єднує ознаки анафори та епіфори: єдиний початок та єдиний кінець суміжних синтаксичних конструкцій, що створює ефект подвійного повтору, напр.: **Минув *іще* один день нашої оборони. Ще один день із багатьох, які поступово, тяжко, але неухильно наближають нас до миру. До миру, який ніхто нам не подарує** (Звернення В. Зеленського, 3.04.2022). Повторення слів-форм або лексем, якою закінчується попереднє висловлювання, на початку наступного висловлювання створює ефект хезитації: мовець робить паузу під час повторення, «гальмує» перехід від однієї до іншої думки. У наведеному прикладі перша епанафора має дистанційне розташування, а друга – контактне. «Нанизування» епанафори в межах невеликого текстового фрагмента створює особливий ритмічний малюнок президентського дискурсу. Зага-

лом епанафора характерна для виступів В. Зеленського, напр.: *Ми з вами маємо діяти прагматично, щоб досягти нашої мети. А наша мета – це наша територіальна цілісність* (Звернення В. Зеленського, 27.02.2022). У такий спосіб здійснюється «центрованість» мовлення, симетричність синтаксичної конструкції дає змогу виголошувати її з особливою ритмікою. Однією з форм реалізації цієї синтаксичної фігури є радіальний тип реалізації в тексті, напр.:

Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію. Історію України. Історію Європи (Звернення В. Зеленського, 4.03.2022). У цьому разі обидва наступні висловлювання повторюють кінцевий елемент вихідного – словоформу «історію». Відкрита структура тексту дає змогу продовжити текст, розгортаючи кожне наступне висловлювання з анафоричним елементом та структурно-семантичним зв'язком з першим висловлюванням. Н. Магас зазначає: «Повторення мовцем елементів попереднього висловлювання може свідчити про високий ступінь його емоційної напруги, коли знижується здатність контролювати свій мовленнєвий потік» [5, с. 122].

Антитеза «полягає у зіставленні протилежних думок або образів для посилення враження їх відмінності, протиставлення» [2, с. 45] та ґрунтується на семантичних протиставленнях, насамперед виражених через антоніми, напр.: *Ми наголошуємо, що не Україна обрала шлях війни. Але Україна пропонує повернутися на шлях до миру* (24.02.2022). Тут реалізована антонімічна пара «війна» – «мир», на протиставленні яких побудовано антитезу, що виступає поширювачами однієї лексеми: шлях війни – шлях миру. Утім, антитеза політичному дискурсі ґрунтується і на контекстуальному протиставленні, напр.: *Нічого українського не віддамо, а чужого нам не треба* (Звернення В. Зеленського, 18.04.2022) – представлена антонімічна пара «український» – «чужий». Тут реалізовано семантичну опозицію свій/чужий, у якій компонент «свій» замінено на «український». Загалом реалізація антитези через актуалізацію семантичних опозицій є характерним прийомом у політичному дискурсі.

Окрім лексичних протиставлень, антитеза утворюється протиставленням на синтаксичному рівні, напр.: *Нашу землю засівали кулі й снаряди, але жоден ворог не зміг пустити тут коріння. Нашими полями їздили ворожі колісники й танки, але це нікому не приносило плодів. У нашому небі літали ворожі стріли й ракети, але нікому не дано затьмарити нашу блакить* (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, 9.05.2022). Формальною ознакою синтаксичної антитези тут є протиставні сполучники «але», а протиставляються комунікативні ситуації, представлені пропозиціями. Н. Гуйванюк зазначає: «Складносурядне протиставне зі сполучником АЛЕ найвиразніше передає контраст, невідповідність, власне протиставлення» [2, с. 46]. Спостерігаємо

антитезу у протиставленні мирного життя і війни через використання лексем із контекстуально антонімічною семантикою: *засіяти, пустити коріння, плоди/ворог, ворожий, стріли і ракети*. Використання трьох складносурядних речень із семантикою протиставлення та однаковими формальними сполучними засобами посилено синтаксичною анафорою (повторення на початку першої предикативної частини кожного речення присвійного займенника *наш* та протиставлення анафоричного елемента *жоден, ніхто* на початку другої предикативної частини кожного речення). Антитеза поєднана в цьому випадку із синтаксичними повторами та анафорою.

Не тільки антитеза як семантичне протиставлення, реалізоване через антонімічні відношення, характерне для промов В. Зеленського, а й актуалізація семантики суперечності, напр.: *Уся Європа хоче миру. Уся Європа не хоче, щоб поле бою було перенесене з Маріуполя в Будапешт або з Харкова у Краків, або з Чернігова у Вільнюс* (Звернення В. Зеленського, 3.04.2022). Живання суперечних із семантичного боку висловлювань: «*Уся Європа хоче/Уся Європа не хоче*» реалізує часткове протиставлення комунікативних ситуацій.

Більшість розглянутих синтаксичних фігур і прийомів, що ґрунтуються на повторах однотипних або однакових елементів у політичному дискурсі є виявом **синтаксичного паралелізму**. Дослідники потрактовують синтаксичний паралелізм як «таке становище компонентів синтаксичної структури, коли її члени не залежать один від одного і характеризуються спільними лініями синтаксичних зв'язків» [4, с. 306]. Як фігура усного мовлення синтаксичний паралелізм передбачає використання і анафори, і епіфори, і різноманітних повторів словоформ, проте його визначальною рисою вважаємо наявність предикативного центру, вираженого однаковими або подібними граматичними формами, напр.: *Це війна не двох армій. Це війна двох світоглядів. Варварів, які обстрілюють музей Сковороди й вірять, що їхніми ракетами можна знищити нашу філософію. Вона їх дратує. Вона їм чужа. Вона їх лякає. Вона полягає в тому, що ми – вільні люди, які йдуть своїм шляхом* (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, 9.05.2022). Спостерігаємо в цьому текстовому фрагменті два вияви синтаксичного паралелізму: у перших двох висловлюваннях і в останніх чотирьох. На початку наявна синтаксична анафора, що реалізує синтаксичний паралелізм: обидва висловлювання містять однаковий підмет і присудок (*Це війна*). В останніх реченнях наявний однаковий займенниковий підмет (*Вона*), проте присудок має однакові граматичні ознаки, хоч і не повторюється: *дратує – (є) чужа – лякає – полягає*. 3-поміж низки присудкових форм вирізняється в другому реченні форма складеного іменного присудка, однак в інших реченнях присудок є простим дієслівним з дієсловом у формі 3-ої особи однини теперішнього часу. Саме такий тип синтаксичного паралелізму є найбільш поши-

реним у тексті відеозвернень В. Зеленського, напр.: *Росія розпочала війну проти України не 24 лютого. Російські війська прийшли до нас ще у 2014 році. Вони захопили наш Крим. Вони перетворили його на одну велику військову базу. Вони зробили Чорне й Азовське моря одними з найбільш небезпечних морів на планеті. Вони розпочали страшну, безмежно цинічну війну на нашому Донбасі. Вони вбивали наших людей впродовж восьми років. 14 тисяч загинули за цей час!* (Звернення В. Зеленського, 14.04.2022). У цьому разі анафоричний підмет має тотожний і повторюваний характер, а присудок збігаються виключно за граматичними характеристиками.

Лінгвісти зазначають, що «паралелізм може створюватись повторенням структури на будь-якому рівні, завдяки однотиповій побудові взаємно вимірюваних відрізків речення, які є членами цього речення та виражені однаковими частинами мови та які мають однакові граматичні форми» [8, с. 107]. До повторюваних елементів синтаксичної структури, що є репрезентантом мовної експресії, уналежнюємо і *сурядні ряди*, напр.: *Вибухи, постріли, окопи, поранення, голод, бомбардування, блокади, масові розстріли, каральні операції, окупація, концтабори, газові камери, жовті зірки, гетто, Бабин Яр, Хатинь, полон, примусові роботи*. Вони загинули за те, щоб кожен із нас знав, що означають ці поняття, з книжок, а не з власного досвіду (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня пам'яті та примирення, 8.05.2022). Сурядні ряди повторюваного характеру використовуються і в актуалізованій синтаксичній позиції, напр.: *І я говорю це не випадково – великої України. Тому що звертаюся до всіх у нашій державі та до тих, хто за кордоном. У містах і в селах. На свободі й тимчасово під окупацією. У Криму, у Донецьку, в Луганську. Де так само повинні боротися за свободу і не чекати* (Звернення В. Зеленського, 21.03.2022). У цьому разі має місце *парцеляція* повторюваних елементів і репрезентація їх за групами. Таке поєднання потвору з парцеляцією вважаємо характерною рисою відеозвернень В. Зеленського, напр.: *Кожне місто, яке героїчно чинить спротив, ми відбудуємо. За кожен злочин ми притягнемо окупантів до відповідальності. Житомир і Суми, Київ і Чернігів, Харків і Маріуполь, Волноваха і Миколаїв, Охтирка й Гостомель, Херсон і Одеса, Ізюм і Донецьк, і Луганськ, і Чорнобаївка...* (Звернення В. Зеленського, 24.03.2022). Парцеляцію потрактуємо як «прийом стилістичного синтаксису, що полягає в розчленуванні цілісної змістовосинтаксичної структури на інтонаційно та пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення» [6, с. 369]. Прийом експресивного синтаксису парцеляція загалом характерна, на нашу думку, саме для усного мовлення: подання висловлювання розчленовано, у формі актуалізованих компонентів однієї структурної одиниці скеровано на виокремлення найважливішої зі змістового боку інформації, напр.: *Ми завжди воюємо за себе. За свою свободу. За свою незалежність* (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над на-

цизмом у Другій світовій війні, 9.05.2022). Найбільшою мірою у президентському дискурсі В. Зеленського представлено парцеляцію прикінцевих елементів – поширювачів у простому реченні, підрядної частини складнопідрядного речення, напр.: *Не було жодного дня, щоб ми не займались цим питанням. Щоб наші люди не намагалися вирішити це питання* (Звернення В. Зеленського, 3.05.2022). Тут фіксуємо складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю: перший підрядний компонент становить цілісну сполуку з головною частиною, а другий є парцелятом. Проте парцеляція використовується настільки широко, що в межах одного тексту звернення трапляються поєднання відокремлень різного типу, напр.: *Нам довго говорили, що українці в чомусь не такі. В чомусь неправильні. Що мають десятиліттями виконувати так звані домашні завдання. Через це ми часто не помічали, на що ми з вами реально здатні. А от зараз проявили себе на повну. І це надихає. Кожного. Кожну* (Звернення В. Зеленського, 28.02.2022). Поєднання парцелятивів, що є другорядними членами простого речення з виокремленими підрядними частинами складного речення – яскрава риса промов В. Зеленського.

На основі прийому синтаксичного паралелізму утворено й цілісну фігуру експресивного синтаксису, відому як прийом риторичний прийом у публічних промовах з античних часів, – **період**. С. Шабат-Савка зазначає: «З боку змісту період передає закінчену думку, розгортає та вербалізує інтенцію аргументації, оскільки в ньому, як у фігуральній синтаксичній одиниці, мовець обґрунтовує якісь положення, свої думки та підбирає аргументи для переконання адресата у правдивості та щирості того чи того твердження. Бінарність будови періоду в цьому разі цілком очевидна, адже його перша частина (протазис) подає низку аргументів, певних роздумів автора за допомогою однотипних конструкцій (з однаковими сполучними засобами чи синтаксичними зв'язками), парцелятивів, повторів, а друга (аподозис) – містить результат, висновок, що впливає з наведених аргументів» [9, с. 66]. У президентському дискурсі В. Зеленського період не є частотною синтаксичною фігурою, але має достатню репрезентацію, напр.: *Але це все – лише надбудова. Надбудова над тим, як Україну захищають наші люди, увесь наш народ. Ті, хто зупинили просування нескінченних колон російської техніки. Ті, хто стримують постійні атаки на Донбасі. Ті, хто героїчно обороняє Маріуполь, допомагаючи цією обороною вистояти всій нашій державі. Ті, хто зупинив наступ із півдня. І зробив знаменною нашу Чорнобаївку. Ті, хто вигнав ворога з півночі. Ті, хто показав, що російська авіація беззахисна, хоча Росія витратила десятки мільярдів доларів на різні системи, які мали б захищати її літаки. Ті, хто показав, що російські кораблі можуть піти... хіба що на дно. Ті, хто допомагає армії та суспільству знайти все, що може бути необхідним. Ті, хто рятує, лікує, хто навчає. Проводить розмінування. Хто забезпечує нас усіх ста-*

більшим зв'язком. **Ті, хто перебудував** ланцюжки постачання для всієї країни. **Ті, хто підтримує** фінансову стабільність, хто зберіг бізнес і продовжив працювати. **Ті, хто допомагає** переселенцям. **Ті, хто розпочав** посісну. **Ті, хто дає** Україні коректну інформацію та необхідні емоції. **Усі наші журналісти, усі, хто об'єднався для загальнонаціонального телемарафону** (Звернення В. Зеленського, 14.04.2022). Наведений період відповідає основним вимогам: складається з двох нерівнозначних частин, перша з яких є комплексом синтаксичних одиниць, поєднаних на підставі прийому синтаксичного паралелізму; а друга частина (значно менша за обсягом) містить висновок, узагальнення зі змісту першої частини. Низка складно-підрядних речень із синтаксичною анафорою (*Ті, хто...*) утворюють комплекс компонентів першої частини періоду, паралельну будова яких зумовлена вживанням однакового займенникового підмета (*хто*) і простого дієслівного присудка у формі минулого або теперішнього часу. Ритмічний малюнок періоду, повторювані елементи, тотожна синтаксична структура компонентів створюють особливий впливовий текст, що потужно діє на адресата.

Остання фігура експресивного синтаксису, представлена в президентських відеозверненнях, – **риторичне питання**, що «має за мету стимулювати думку аудиторії через актуалізацію змісту певної частини висловлювання. Риторичне питання дозволяє підвищити загальний емоційний тон висловлювання задля підсилення його прагматичного ефекту» [7, с. 76], напр.: *Чи може стати чорно-білою весна? Чи буває вічний лютий? Чи знецінюються золоті слова? На жаль, Україна знає відповіді на всі ці запитання. На жаль, ці відповіді – так* (В. Зеленський. Звернення Президента України з нагоди Дня пам'яті та примирення, 8.05.2022). Мовець як подає відповіді на поставлені риторичні питання, так і залишає їх без відповідей, оскільки використовує риторичні питання як експресивні заперечення і твердження. Переважно в президентському дискурсі В. Зеленського фіксуємо риторичні запитання у функції експресивних заперечень, напр.: *Дехто ще досі сперечається, якої жорсткості мають бути санкції проти Російської Федерації. Але що тут обговорювати, коли російські війська вже повторюють на нашій землі те, що Європа бачила хіба що під час Другої світової війни?* (Звернення В. Зеленського, 14.04.2022) = «Нема чого обговорювати...»; *Гордий і охайний Харків 80 років не бачив таких знуцань, які зараз принесла йому Росія. Для чого його руйнувати? Чого можна досягти спаленням Харкова?* (Звернення В. Зеленського, 14.04.2022) = «Ні до чого руйнувати...», «Нічого не можна досягти...». Риторичне питання виконує текстотвірну функцію, коли є структурно-семантичним центром промови. Також використовується у прикінцевій позиції, напр.: *І ми просимо про відповідь. Про відповідь від світу. Про відповідь на терор. Хіба це завелике прохання?* (Промова Президента України Володимира Зеленського перед Кон-

гресом США, 16.03.2022). У такому разі риторичне питання, що потребує відповіді, виконує функцію експресивного заклик.

Висновки і перспективи дослідження. Під час російсько-української війни набув поширення порівняно новий мовленнєвий жанр політичного дискурсу, виокремлений у президентській риторичі В. Зеленського, – відеозвернення. Динамічний характер цього жанру та його інтерактивність, посилена за допомогою відео- та аудіозасобів, потребувала актуалізації мовних засобів впливу на адресата, серед яких пріоритетними є засоби експресивного синтаксису. Найбільшою мірою в президентському дискурсі В. Зеленського представлено синтаксичні повтори (анафора, епіфора, епанефора), синтаксичний паралелізм, антитеза, період і риторичні запитання. Широкий спектр використання фігур і прийомів експресивного синтаксису в президентському дискурсі свідчить про врахування досягнень риторики та лінгвістики впливу під час підготовки відеозвернень Президента України.

Література

1. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.
2. Гуйванюк Н. В. Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 43–50.
3. Дубик В. Невербальні та вербальні засоби комунікації в політичному дискурсі ЗМІ. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 18. С. 31–36.
4. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.
5. Магас Н. М. Емоційне забарвлення політичного дискурсу: прагматичний аспект. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. Вип. 28. 2013. С. 115–124.
6. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
7. Моркотун С. Відтворення експресивності образних засобів при перекладі текстів політичного дискурсу. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2017. № 3. С. 75–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2017_3_6
8. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Експресивні особливості синтаксичного паралелізму в публічних виступах політиків (на матеріалі англійської, французької та української мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2020. Т. 1. № 45. С. 106–110.
9. Шабат-Савка С. Т. Період як маркер інтенцій аргументації в поетичному дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 33 том 1. С. 65–68.

References

1. Vintoniv, M., Vintoniv, T., Mala, Y. (2018), *Syntactic means of expressionization in the Ukrainian political discourse* [Syntaksychni zasoby ekspresyvizatsiyi v ukrayins'komu politychnomu dyskursi], Vinnytsya: TOV «TVORY». 336 p.
2. Huyvanyuk, N. (2011), *Antithetic semantic-syntactic relations in supra-phrase unity and text* [Antyetychni semantyko-syntaksychni vidnoshennya u nadfrazniy yednosti ta teksti]. *Studia Linguistica*, № 5, Pp. 43–50.
3. Dubyk, V. (2013), *Non-verbal and verbal means of communication in the political discourse of the media* [Neverbal'ni ta verbal'ni zasoby komunikatsiyi v politychnomu dyskursi ZMI], *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*, № 18, Pp. 31–36.
4. Zahnitko, A. (2007), *Theory of modern syntax* [Teoriya suchasnoho syntaksysu], Donets'k: DonNU, 294 p.
5. Mahas, N. (2013), *Emotional coloring of political discourse: a pragmatic aspect*. [Emotsiyne zabarvlennya politychnoho dyskursu: prahmatychnyy aspekt], *Typolohiya movnykh znachen' u diakhronichnomu ta zistavnomu aspektakh*, № 28, Pp. 115–124.
6. Mats'ko, L., Sydorenko, O., Mats'ko, M., (2003), *Stylistics of the Ukrainian language* [Stylistyka ukrayins'koyi movy], Kyiv: Vyshcha shkola, 462 p.
7. Morkotun, S. (2017), *Reproduction of expressiveness of figurative means in the translation of texts of political discourse* [Vidtvorennya ekspresyvnosti obraznykh zasobiv pry perekladi tekstiv politychnoho dyskursu], *Synopsys: tekst, kontekst, media*, № 3, Pp. 75–79, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2017_3_6
8. Pulenko, I., Sazykina, T. (2020), *Expressive features of syntactic parallelism in public speeches of politicians (on the material of English, French and Ukrainian languages)* [Ekspresyvni osoblyvosti syntaksychnoho paralelizmu v publichnykh vystupakh politykiv (na materialy anhlivs'koyi, frantsuz'koyi ta ukrayins'koyi movy)], *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Seriya: Filolohiya*, T. 1, № 45, Pp. 106–110.
9. Shabat-Savka, S. T. (2018), *Period as a marker of the intentions of argumentation in poetic discourse* [Period yak marker intentsiy arhumentatsiyi v poetychnomu dyskursi], *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Ser.: Filolohiya*, № 33, T.1, Pp. 65–68.